

Examen HAVO

geschiedenis

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 | **05**

Tijdvak 2
Woensdag 22 juni
9.00 – 12.00 uur

Bronnenboekje

Met de loep op Lancashire. Katoen en samenleving 1750-1850

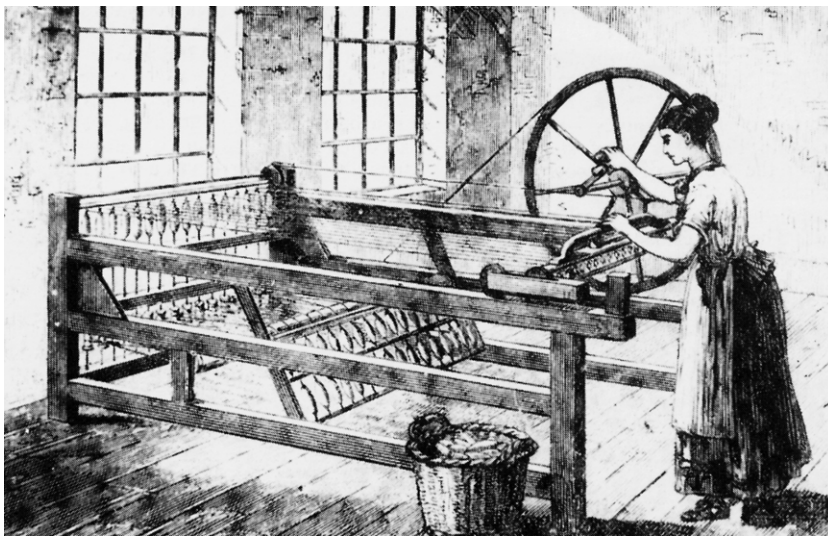
bron 1

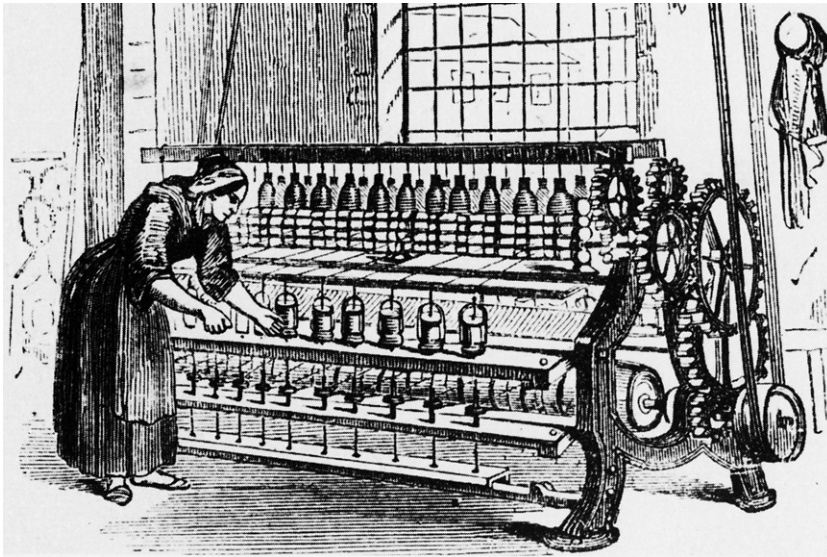
Het Jersey- of muckle spinnewiel

bron 2

Een spinning jenny

In 1835 geeft de Engelse wetenschapper Andrew Ure zijn visie op de industrialisatie

- 1 Stoommachines scheppen een vaste vraag naar brandstof en terwijl ze hun machtige armen
- 2 lenen om de mijngangen droog te pompen en de kolen omhoog te hijsen, brengen ze
- 3 werkgelegenheid voor een massa mijnwerkers, ingenieurs, scheepsbouwers en matrozen en
- 4 leiden ze tot de aanleg van kanalen en spoorwegen. En zo, door het mogelijk te maken deze
- 5 industriegebieden tot het uiterste te ontwikkelen, maken ze duizenden goede akkergronden
- 6 vrij voor de productie van voedsel voor mensen. Deze gronden waren anders nodig voor het
- 7 verbouwen van paardenvoer. Omdat stoommachines goedkoop zijn en betrouwbaar in
- 8 gebruik, fabriceren ze goedkope goederen die we vrijelijk kunnen ruilen voor producten uit
- 9 andere landen die we nodig hebben of die ons leven aangenamer maken.

bron 5

Preston, in het westen van Lancashire, ontwikkelt zich van plattelandsstad tot industriestad. Net als in Manchester wonen arm en rijk in strikt gescheiden wijken. Uit een toeristische reisgids voor Lancashire

1 Preston bereikt men vanuit het zuiden via de Walton-brug, en vanuit het westen via de
2 Penwortham-brug, beide over de Ribble. De huizen in het stadje zijn voornamelijk goed
3 gebouwd, en het is (samen met de buurgemeenschappen) de woonplaats van veel
4 welvarende families. Avenham Walk, gesitueerd op de top van een heuvel die oprijst vanaf
5 de oevers van de Ribble, is een van de openbare parken voor ontspanning en lichamelijke
6 oefening. Het is een verrukkelijke promenade, eigendom van de corporatie en op haar
7 kosten onderhouden: het uitzicht van dat punt is zowel weids als afwisselend, en omvat al
8 de gevarieerde schoonheden die een perfect landschap geacht wordt te bezitten.

bron 6

Uit het verslag van dominee John Clay van een bezoek aan Preston

1 Gebrekkige ventilatie, reiniging en afwatering van de straten; dezelfde kwaden voor wat
2 betreft de woningen; overbevolkte kamers en bedden; de smerigheid van woonruimtes,
3 personen, kleren en beddengoed; de overheersende vochtigheid, terwijl er gebrek aan
4 drinkwater heerst; de afwezigheid van geschikte en goed afgeschermd toiletten; het houden
5 van varkens in of te dicht bij woningen; en, alles doordringend, een misselijkmakende
6 stank....
7 Een bezoeker die de hierboven beschreven wijk betreedt, stuit op een rij toiletten van meer
8 dan 30 meter lang. De deuren van de toiletten zijn ongeveer 1.80 meter van de huisdeuren
9 aan de overzijde verwijderd. De ruimte tussen een toilet en het volgende is opgevuld met
10 alle denkbare en ondenkbare vuiligheid, zodat de straat bestaat uit een doorgang van weinig
11 meer dan 1.80 meter breed, met woonhuizen aan de ene kant en een doorgaande rij van
12 sanitair, varkensstallen, vuilnisbelten, ashopen etc. etc. aan de andere kant. Een smerige en
13 trage goot loopt aan één kant van de gehele straat.

Dekolonisatie en Koude Oorlog in Vietnam

bron 7

Aantal Amerikaanse soldaten in Vietnam 1960-1973

jaar	
1960	1.035
1961	3.200
1962	11.300
1963	16.300
1964	23.300
1965	184.300
1966	385.000
1967	485.600
1968	536.100
1969	475.200
1970	334.600
1971	156.800
1972	24.200
1973	< 250

bron 8

Communistische soldaten in Vietnam krijgen de volgende instructies over de manier waarop ze moeten omgaan met de burgerbevolking

- 1 Wees beleefd.
- 2 Wees redelijk.
- 3 Geef alles wat je leent weer terug.
- 4 Breng geen schade toe als het voorkomen kan worden; als je toch iets beschadigt, betaal er dan voor.
- 5
- 6 Tiranniseer mensen niet.
- 7 Zoek geen vriendschappelijk contact met vrouwen.

bron 9

In 1966 bezoekt de Amerikaanse journalist Wilfred Burchett Noord-Vietnam en ziet met eigen ogen hoe de Vietnamese bevolking leeft onder de dagelijkse Amerikaanse bombardementen. Enigszins verbaasd noteert hij

- 1 De camouflagetechnieken van de Noord-Vietnamezen waren echt fantastisch. De kinderen
- 2 moesten zelfs naar school groene camouflagetunieten dragen; op het platteland lagen de
- 3 scholen soms bijna twee kilometer van het ouderlijk huis. Ik herinner me dat ik een keer
- 4 stomverbaasd zag hoe een maïsveld plotseling opstond en snel de weg overstak (...)
- 5 Gebombardeerde bruggen werden vervangen door houten bruggen die onder water werden
- 6 verborgen. 's Ochtends lieten ze de bruggen een stukje onder water zakken en 's nachts
- 7 werden ze weer met een lier omhoog getrokken om de vrachtwagens te laten passeren (...)
- 8 Vrouwen deden allerlei karweitjes die tot dan toe nog nooit door vrouwen waren
- 9 uitgevoerd. Ze wisten hoe ze met geweren, granaten en luchtdoelgeschut moesten omgaan.
- 10 Ze waren er erg trots op dat ze min of meer hetzelfde werk konden doen en zeiden vaak:
- 11 "Hierna zal het nooit meer worden zoals vroeger."

bron 10

In een interview uit 1980 vertelt David Ross over de gebeurtenissen die plaatsvonden in een Zuid-Vietnamees dorp in 1966 en waarvan hij als soldaat ooggetuige was

- 1 Het dorp Ben Suc bevond zich in de zogenaamde IJzeren Driehoek, in het zuiden van Zuid-
- 2 Vietnam dichtbij de Saigonrivier. Het dorp werd als een communistische nederzetting
- 3 gezien (...). Ben Suc was een heel oud dorp, schitterend gelegen aan de rivier. Het kerkhof
- 4 was interessant, alleen al vanwege de oude grafstenen en de grote verschillen die er
- 5 bestonden tussen de graven. Er waren zowel boeddhistische als katholieke graven. De hele
- 6 plaats was doordrongen van geschiedenis (...). Toch hebben we het dorp platgebrand. Alle
- 7 kuilen die we in de grond aantreffen, werden nauwkeurig onderzocht. We vonden een paar
- 8 wapens, maar veel stelde het allemaal niet voor. We vernietigden een grote hoeveelheid rijst
- 9 en de grafstenen werden met de grond gelijk gemaakt. Het leek wel alsof we van het hele
- 10 dorp één grote parkeerplaats maakten.
- 11 Wat me nog het meest is bijgebleven, is die oude vrouw. In het verleden hadden we haar
- 12 een keer geholpen en als dank had ze ons, iedere keer toen we het dorp bezochten, op een
- 13 maaltijd getrakteerd. En nu werd ze samen met haar familie door onze soldaten afgevoerd.
- 14 Ze rende op me af, hield me vast en smeekte me iets te doen. Ik kon echter weinig voor haar
- 15 doen. Op dat moment kreeg ik voor het eerst mijn twijfels over de oorlog.

In 1965 brengt de Nederlandse zanger Boudewijn de Groot het lied "Welterusten mijnheer de president" uit. De tekst is van Lennaert Nijgh

- 1 Mijnheer de president, welterusten.
- 2 Slaap maar lekker in je mooie witte huis.
- 3 Denk maar niet te veel aan al die verre kusten
- 4 Waar uw jongens zitten, eenzaam, ver van thuis.
- 5 Denk vooral niet aan die zesenvertig doden,
- 6 Die vergissing laatst met dat bombardement.
- 7 En vergeet het vierde van die tien geboden
- 8 Die u als goed Christen zeker kent.

- 9 Denk maar niet aan al die jonge frontsoldaten
- 10 Eenzaam stervend in de verre tropennacht
- 11 Laat die weke pacifistenkliek maar praten,
- 12 Mijnheer de president, slaap zacht.

- 13 Droom maar van de overwinning en de zege
- 14 Droom maar van uw mooie vredesideaal
- 15 Dat nog nooit door bloedig moorden is verkregen,
- 16 Droom maar dat het u wel lukken zal dit maal.
- 17 Denk maar niet aan al die mensen die verrekken,
- 18 Hoeveel vrouwen, hoeveel kinderen zijn vermoord
- 19 Droom maar dat u aan het langste eind zult trekken
- 20 En geloof van al die tegenstand geen woord.

- 21 Bajonetten met bloedige gevesten
- 22 Houden ver van hier op uw bevel de wacht
- 23 Voor de glorie en de eer van het Vrije Westen.
- 24 Mijnheer de president, slaap zacht.

Einde